

Asia Mattojen tekijänoikeussuoja

Hakijat M ja H

Annettu 29.8.2017

Tiivistelmä

Mattokonsepti ja kolme yksittäistä mattoa eivät olleet tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakijat ovat pyytäneet tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, ylittävätkö mattokonsepti ja sen mukaisesti tehdyt kolme mattoa A-B-C teoskynnyksen ja saavatko ne siten tekijänoikeuslain alaisista suojaa.
2. Hakijain mukaan mattokonsepti koostuu erikokoisista ympyröistä, joiden keskellä on reikä. Osa ympyröistä liittyy toisiinsa kokonaisina, osa osittaisina, Jokainen matto toimii myös erillään, mutta on tärkeä osa kokonaisuutta. Orgaaninen muotomatto ei rajoitu keskelle lattiaa vaan ympäri tilaa.
3. Mattokonsepti ei noudata totuttuja standardeja, vaan tuote voi tulla mistä tahansa ja jatkua äärettömyyteen. Tämä on hakijan mukaan yksi keskeisimmistä ideoista, joka osoittaa, että mattokonsepti on itsenäisen pitkällisen luomistyön tulos ja uudenlainen innovaatio. Mattokonsepti poikkeaa hakijan mukaan oleellisesti luomisajankohdan mattomuotoilusta. Konseptin ominaisuuksista esteettisyyden ja yllätyksellisyyden lisäksi tärkein on liukumattomuus. Mattokonsepti on erittäin ohut, jolloin se ei ole esteenä oville tai millekään kulkuneuvolle. Konsepti on myös kulumkestävä ja rullautumaton, likaa hylkivä, helposti siivottava, kevyt, antistaattinen ja ääntä vaimentava.

LAUSUNTOPYYNNÖSSÄ TARKOITETUT MATOT

4. Edellä kuvatun mattokonseptin lisäksi hakija on oheistanut lukuisia värivalokuvia kolmesta matosta A-B-C, joita lausuntopyyntö myös koskee.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

5. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
6. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteita tai teos voi ilmetä myös muulla tavalla.
7. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Luova työ ilmenee tekijän tekemissä valinnoissa työn valmistusprosessin aikana. Riittävän omaperäisten valintojen tuloksena syntyvä työ ylittää teoskynnyn eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyn ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeus-suojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
8. Ollakseen tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu suojattu teos taideteollisuuden tuotteen tulee täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset mahdollisesta käytännöllisestä tarkoituserästä huolimatta. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteollisuuden tuotteen teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Lisäksi moniin käyttöesineisiin soveltuu luontevammin mallisuoja. Tuotteen käyttötarkoituksen ja muodinkin mahdollisesti ohjatessa esineen muotoa on todennäköi-

sempää, että kaksi muotoilijaa toisistaan tietämättä luovat samanlaisen tuotteen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 87).

9. Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna yltää teostasoon eli osaa sellaisenaan voidaan pitää ilmauksena tekijänsä henkisestä luomistyöstä. WIPO:n tekijänoikeussopimuksen (1996) 2 artiklassa esitetyn määritelmän mukaan tekijänoikeus suojaa ilmaisua, mutta ei ideaa, toimintatapa, menetelmää tai matemaattisia käsitteitä sinänsä (ks. myös Pirkko-Liisa Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki 2005, s. 50). Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi, valmistusmenetelmät sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta tai useampaa henkilöä esimerkiksi hyödyntämästä samaa ideaa.
10. Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta taideteollisiin tuotteisiin ratkaisussa KKO 1976 II 48. Korkein oikeus katsoi, että kyseessä olleet valaisimet eivät olleet siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä että ne olisivat olleet taiteellisia teoksia. Valaisimien valmistaminen miilumenetelmällä ei vaikuttanut teostason arviointiin. Ratkaisussa KKO 1948 II 464 ei näytetty, että barokkityylinen kattovalaisin olisi ollut omaperäinen taideteos. Toisin ratkaisussa KKO 1962 II 60 taiteilijan suunnittelema rannekoru katsottiin taiteellisen muotoilunsa perusteella tekijänoikeuslain alaiseksi teokseksi. Samoin ratkaisussa KKO 1971 II 4 tekstiilitaiteilijan suunnittelemaa ryijyä pidettiin sellaisena taiteellisena teoksena, jota tarkoitettiin tekijänoikeuslain 1 §:ssä.
11. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsityöhön ja taideteollisuuden tuotteisiin esimerkiksi lausunnoissaan TN 2004:12 (koivuvanerinen seinäke ei ylittänyt teoskynnystä), TN 2005:1 (koristelautanen ei ollut tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos), TN 2007:11 (kynttilänjalka ei ollut tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos), TN 2012:12 (vetoketjusta valmistetut kukkaa ja sydäntä muistuttavat korut eivät yltäneet teostasoon), joissa mainitut esineet eivät yltäneet teostasoon. Sen sijaan lausunnossa TN 1999:16 (kaksi mattoa olivat omaperäisiä niissä olevan kuvioinnin vuoksi ja nauttivat tekijänoikeussuojaa), TN 2003:4 (lohi- ja hirvikuvioiset neulepuserot olivat tekijänoikeuslain suojaamia teoksia), TN 2003:8 (kukkakuvioinen kangas ylitti teoskynnyksen) TN 2003:16 (tekstiilityöt saivat tekijänoikeussuojaa), TN 2006:19 (hirsvenpää-aiheiset snapsilasit ylsivät teostasoon), TN 2008:9 (huivikuosit olivat tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja teoksia), TN 2010:10 (Aalto-maljakkoli tekijänoikeuslain 1 §:ssä mainittu teos) TN

2012:7 (valaisimet ilmensivät tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja ja olivat siten tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia), TN 2013: 15 (astiasarjat olivat tekijänoikeuslain tarkoittamia teoksia) esineet olivat niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne olivat tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittamia teoksia.

Analyysi ja johtopäätökset

12. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa ja toteaa saadun selvityksen perusteella seuraavaa.
13. Tekijänoikeuslaki ei tunne jyrkkää kahtia jaottelua puhtaisiin taide-esineisiin ja käyttöesineisiin, vaan tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen esimerkkiluettelo mainitsee nimenomaisesti taidekäsitöiden tai taideteollisuuden tuotteet suojattavina teoksina. Niin lain esitöissä kuin oikeuskäytännössäkin on todettu ns. käyttöesineiden tekijänoikeussuojan edellytyksen olevan korkeampi, koska käyttötarkoitus rajaa tekijän valintoja joskus yksittäistapauksessa voimakkaasti. Muita syitä korkeammalle teoskynnykselle ovat olleet mm. mallisuojan olemassaolo tekijänoikeussuojan rinnalla, vallitseva tulkintaperinne sekä alhaisen teoskynnyksen aiheuttamat käyttöesineitä koskevat kilpailunrajoitukset.
14. Tekijänoikeusneuvosto katsoo että kyseisessä tapauksessa käyttötarkoitus ei ole tekijänoikeussuojan kannalta olennaisella tavalla rajannut tekijänsä vapautta tehdä luovia valintoja.
15. Hakijan mainitseman mattokonseptin osalta tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Mattokonsepti muodostuu ympyrämuotojen yhdistelemisestä eri tavoin. Mattokonsepti on idea eikä tekijänoikeus suojaa saava teoksen ilmenemismuoto. Pelkkä abstrakti konsepti matoista ei saa tekijänoikeudellista suojaa.
16. Tekijänoikeusneuvosto toteaa lausuntopyynnön mattojen A, B ja C osalta, että ne koostuvat 3,4 tai 5 yksivärisestä ympyrästä jotka osin leikkaavat toisiaan. Osassa ympyröistä on keskellä pyöreä reikä joka paljastaa alla olevan lattian. Sinänsä esteettisesti miellyttävistä matoista ei kuitenkaan käy ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat siten, että ne ylittäisivät teoskynnyksen. Geometrisia perusmuotoja, ympyröitä yhdistelevinä käyttöesineinä nyt kyseessä olevat kolme mattoa eivät visuaaliselta ilmenemismuodoltaan heijastele tekijöidensä luovaa panosta niin, että ne riittävän itsenäisinä ja omaperäisinä nauttisivat teossuojaa.

17. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä kyseessä olevat mattokonsepti ja kolme mattoa A-B-C eivät ole tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoa muun lainsäädännön kuten tavaramerkki- tai mallioikeuden soveltumisesta mattoihin ja mattokonseptiin.

Puheenjohtaja Marcus Norrgård

Sihteeri Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Taina Pihlajarinne, Olli Pitkänen, Ahti Vänttinen, Mia Weckman, Anne Salomaa, Ismo Huhtanen, Aku Toivonen, Tuula Hämäläinen, Anniina Dahlström, Martti Kivistö, Jussi Mäkinen, Mari Lampenius ja Pekka Sipilä.